

Museum Het Zwanenbroedershuis

Museum Het Zwanenbroedershuis is in Nederland uniek. Het is een levend ensemble van de al meer dan 700 jaar bestaande Illustre Lieve Vrouwe Broederschap gevestigd op de oorspronkelijke locatie pal naast de Sint-Janskathedraal in 's Hertogenbosch. Het historische pand waar de Broederschap al sinds jaar en dag samenkomt is een rijksmonument en vormt een cultuurhistorisch geheel met de internationaal belangwekkende collectie en de eigen kapel in de Sint-Janskathedraal, waarmee de Broederschap nog altijd haar tradities en gedachtengoed hoog houdt. Daarnaast heeft de Broederschap een uniek archief dat teruggaat tot de oprichting in 1318 wat momenteel beheerd wordt door het Brabants Historisch Informatie Centrum.

Museum Het Zwanenbroedershuis ontvangt ongeveer 7.000 bezoekers per jaar. Het museum is op dinsdag, woensdag, donderdag en zondag en op afspraak geopend. Tijdens openingstijden worden rondleidingen van ruim een uur aangeboden. De rondleidingen worden verzorgd door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch.

Sinds 2005 is Museum Het Zwanenbroedershuis opgenomen in het Nederlands Museumregister. Alle functionarissen binnen de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap zijn onbezoldigd, waaronder de conservator en de procurator die, als verantwoordelijke voor de collectie respectievelijk het gebouw, zitting hebben in de Museumcommissie. De beheerder van Museum Het Zwanenbroedershuis is eveneens vrijwilliger.

Het Zwanenbroedershuis, exterieur 2023

Aanleiding subsidieaanvraag

In 2014 is Museum Het Zwanenbroedershuis ingrijpend gerestaureerd en zodanig verbouwd dat het voldoet aan alle eisen op het gebied van toegankelijkheid en publieksvriendelijkheid welke van een hedendaags museum mogen worden verwacht. Voor wat betreft de presentatie van de internationaal belangwekkende historische kunst- en muziekcollectie kan echter nog een slag worden gemaakt. De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap neemt dit graag ter hand om recht te kunnen doen aan de kwaliteit van de topstukken en hun geschiedenis en vooral ook om hun relevantie in het hier en nu te kunnen delen ten behoeve van de samenleving. Zij zoekt hierbij aansluiting op de visie op de eigen identiteit en maatschappelijke en culturele rol, waarbij wisselwerking met de samenleving aan de hand van actuele thema's zoals verdraagzaamheid en compassie een belangrijk uitgangspunt is. De afgelopen jaren heeft de Broederschap zich uitdrukkelijk op deze herinrichting voorbereid. Zij heeft hiertoe verdiepend onderzoek verricht naar de topstukken uit de collectie in samenwerking met onder andere het Noordbrabants Museum. En zij is in het proces om een gedeelte van deze topstukken audiovisueel te ontsluiten voor publiek, namelijk de 13 renaissance koor- en muziekboeken middels concerten en digitalisatie, in een meerjarige samenwerking met Cappella Pratensis, een muziekensemble gespecialiseerd in 15^e en 16^e eeuwse muziek.

Vanaf november 2023 viert de Sint-Janskathedraal in Den Bosch een jaar lang het 750-jarig bestaan van zang in de kathedraal. De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap heeft hier destijds een belangrijke rol in gespeeld met de opdrachten voor genoemde 13 koor- en muziekboeken. Ter ere van de jubileumviering geeft Cappella Pratensis een concert in de Sint-Jan, waarbij het liederen ten gehore brengt uit deze boeken. De Broederschap wil eveneens aan deze feestelijkheden bijdragen met de herinrichting van Museum Het Zwanenbroedershuis in 2024.

De Groote Zaal en de Proostenzaal van het Zwanenbroedershuis, 2023

Geschiedenis en collectie

De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap in Den Bosch wordt officieel opgericht in 1318. De leden, clerici, komen samen in hun eigen kapel in de Sint-Janskathedraal om Maria te vereren, de Illustre Lieve Vrouwe. Ook besteden zij tijd en aandacht aan de onderlinge solidariteit en hulpvaardigheid, onder andere door het met regelmaat samen nuttigen van de broederlijke maaltijd. Vanaf 1372 breidt de Broederschap de activiteiten uit met armenzorg in de stad.

In de eerste eeuwen van bestaan groeit de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap sterk in aantal door de toelating van niet-geestelijke buitenleden, en ook in aanzien, zoals valt op te maken uit de lidmaatschappen van de schilder Jheronimus Bosch en prins Willem van Oranje. Hierdoor nemen ook de financiële middelen toe, die worden aangewend om de verering van Maria nog meer luister bij te zetten. Zo investeert de Broederschap onder andere in het componeren van muziekwerken, het illumineren van koorboeken, het ontwerpen van liturgische kleding en het tot tweemaal toe bouwen van een nieuwe eigen kapel in de Sint-Janskathedraal. Ook worden er onder meer priesters en zangers in dienst genomen. Deze investeringen dragen niet alleen bij aan de meerdere glorie van de Mariadevotie en daarmee aan de reputatie van de Broederschap zelf, maar ook aan de ontwikkeling van Den Bosch als belangrijk centrum van muziek, in de late Middeleeuwen en de Renaissance. Vandaag de dag behoren de nog bestaande objecten uit de vroegere opdrachten van de Broederschap, tot de internationale top op het gebied van muziek en kunst.

Beeldkasten van het Mariaretabel uit 1477, door Adriaen van Wesel (1417-1490)

Detail van een pagina uit een van de geïllumineerde koorboeken uit de periode 1450-1600

**MUSEUM HET ZWANENBROEDERSHUIS
PROJECTPLAN HERINRICHTING**

Met de komst van de Reformatie ziet de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap zich genoodzaakt tot ingrijpende hervorming. Het gezelschap wordt in deze periode geconfronteerd met het inboeten aan betekenis van de Mariadevotie en een drastische terugloop in ledenaantal. En nadat prins Frederik Hendrik Den Bosch inneemt en op zijn nadrukkelijke verzoek de protestantse gouverneur met enige van zijn vrienden tot de Broederschap worden toegelaten, dienen de statuten te worden aangepast. Vanaf 1642 zal de Broederschap bestaan uit 18 katholieke en 18 protestantse broeders, aangevuld met kandidaat-broeders uit beide geloofsstromingen. De verering van de Illustre Lieve Vrouwe als kernactiviteit komt hiermee te vervallen en wordt vervangen door het bevorderen van de eenheid onder Christenen. Deze samengang tussen katholieken en protestanten maakt de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap tot een van de oudste oecumenische gezelschappen ter wereld. De overige activiteiten die de Broederschap van oudsher uitvoert ter versterking van de onderlinge band en ter verzorging van de armen, blijven wel navolging vinden. Aangevuld met het beheren en uitdragen van het eigen culturele erfgoed vormen deze activiteiten vandaag de dag de vier pijlers waar de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap haar beleid op formuleert: broederschap, spiritualiteit & oecumene, caritas en cultureel erfgoed.

Tinnen wijnkannen van gezworen broeders uit de 16^e en 17^e eeuw

Sinds 1483 bezit de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap een eigen huis aan de Hinthamerstraat, schuin tegenover de Sint-Janskathedraal, dat met de tijd het Zwanenbroedershuis gaat heten. Deze naam verwijst naar de titel Zwanenbroeder, die tegenwoordig nog alleen gebruikt wordt voor de koninklijke leden van de Broederschap maar terug gaat op een ouder gebruik. Omdat in de late Middeleeuwen het recht om zwanen te houden voorbehouden is aan de adel, treft de titel Zwanenbroeder aanvankelijk de niet-geestelijke leden die door hun afkomst en welstand aanzien verschaffen aan de Broederschap en hiervan blijk geven door tijdens de broederlijke maaltijd zwaan op te dienen.

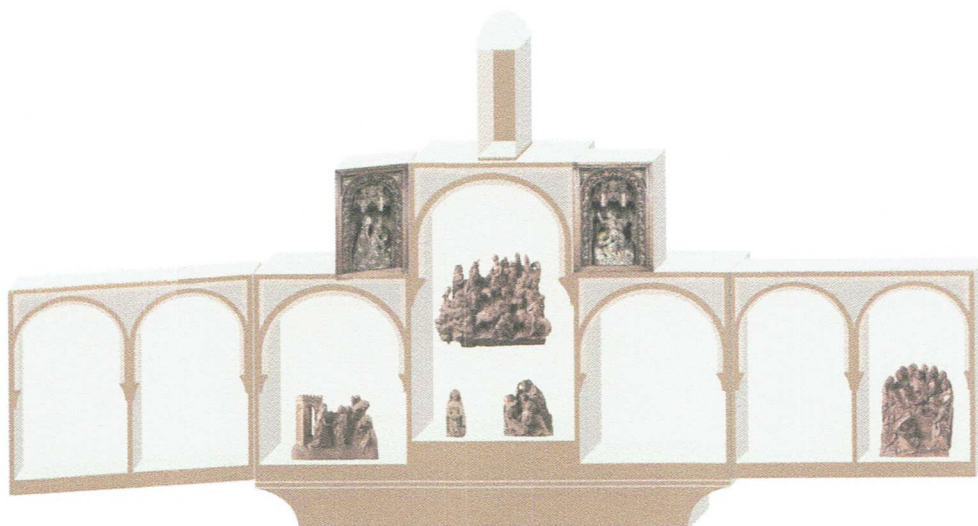
Het oorspronkelijke Zwanenbroederhuis stort in 1839 deels in. Dankzij giften van leden, waaronder een aanzienlijke bijdrage van Koning Willem II, wordt op dezelfde plek in de jaren 1846 en 1847 het nu in gebruik zijnde broederschapshuis gebouwd. Het wordt ontworpen door J.H. Laffertée, architect en docent aan de kunstacademie van Den Bosch. De inrichting van de Grote Zaal is naar ontwerp van de Bossche L.C. Hezenmans, tekenaar, schilder en restauratiearchitect. Zowel qua exterieur als interieur is het gebouw een vroeg voorbeeld van neogotiek in Nederland; misschien niet geheel verbazingwekkend de stijl die Willem II erg aansprak. Het inmiddels rijksmonumentale pand fungeert vandaag de dag eveneens als museum.

Herinrichting

De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap neemt de herinrichting graag ter hand om recht te kunnen doen aan haar erfgoed, waarvan de topstukken onder de wet cultuurbewoud vallen. En vooral ook om aan de hand van thema's als verdraagzaamheid en compassie de relevantie van dit erfgoed in het hier en nu te kunnen delen ten behoeve van de samenleving.

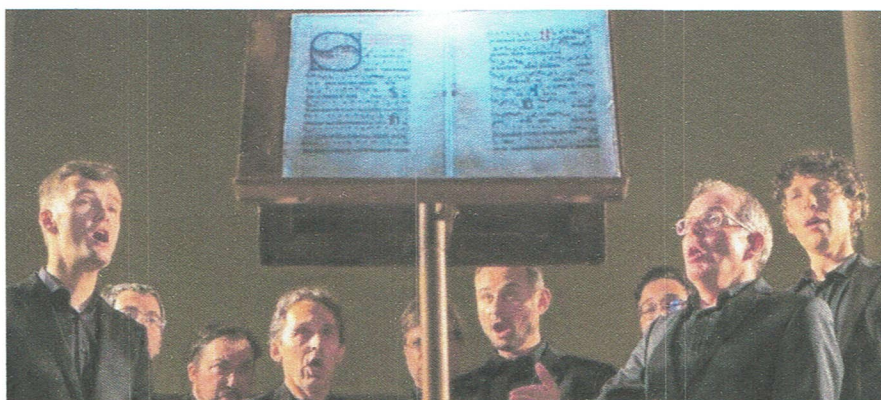
HUDIDIGE PRESENTATIE	GEAMBIËERDE PRESENTATIE
De Museumkamer toont diverse topstukken uit de collectie van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap, voorzien van c-teksten in een geklimatiseerde vitrine.	De Museumkamer focust op de twee beeldkasten uit 1477 gemaakt door Adriaen van Wesel, in een digitale toelichtende context van het oorspronkelijke Mariaretabel waar zij deel van uitmaakten in de Broederschapskapel in de Sint-Janskathedraal. Deze beeldkasten zijn de belangrijkste onderdelen die bewaard zijn gebleven nadat het retabel in de loop der eeuwen uiteen is gevallen. De digitale reconstructie met afbeeldingen van andere bekende onderdelen van het oorspronkelijke altaarstuk geeft inzicht in de toepassing van de beeldkasten en hun historische belang. Ook de rol van Jheronimus Bosch, die als lid van de Broederschap intensief was betrokken bij het ontstaan van het retabel, wordt inzichtelijk gemaakt in de Museumkamer; onder meer aan de hand van historisch materiaal.
	De voor publiek toegankelijk te maken Griffierskamer focust op de 13 koor- en muziekboeken uit de 15 ^e en 16 ^e eeuw. De koorboeken vormen de grootste collectie renaissancemuziek in Nederland. Zij zijn in opdracht van de Broederschap vervaardigd door destijds gerenommeerde componisten en bijzonder mooi geïllumineerd. Het is wereldwijd uniek dat dergelijke koorboeken nog steeds in het bezit zijn van hun oorspronkelijke opdrachtgever. Met audiovisuele middelen, originele koorboeken in wisselende samenstelling en hands-on facsimile wordt een muzikale publieksbeleving gecreëerd. Hierin werkt de Broederschap nauw samen met Cappella Pratensis, die onder meer in de Sint Janskathedraal concerten geeft uit de koorboeken.
Een routing door het museum toont alle overige objecten uit de collectie en ook de in langdurig bruikleen gegeven objecten voorzien van c-teksten.	Een routing door het museum toont de overige kwalitatieve objecten uit de collectie in chronologische volgorde en voorzien van b- en c-teksten, waaronder de 18 tinnen wijnkannen van gezworen broeders uit de 16^e en 17^e eeuw. Afhankelijk van de collectie is hiervoor beheersing van het klimaat, de belichting of en/of de beveiliging noodzakelijk. Objecten niet relevant of niet behorende tot de collectie zullen niet langer worden getoond en bruiklenen niet representatief voor de geschiedenis of identiteit van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap dan wel het pand zullen worden beëindigd.

**MUSEUM HET ZWANENBROEDERSHUIS
PROJECTPLAN HERINRICHTING**

Voorbeeld van de reconstructie van het Mariaretabel

HUDIGE PROGRAMMERING	GEAMBIËERDE PROGRAMMERING
Rondleidingen door de vaste presentatie door de gidsen van de Kring Vrienden van 's Hertogenbosch	Vernieuwde rondleiding door de vaste presentatie door de Kring Vrienden van 's Hertogenbosch, met focus op interactie tussen het publiek en het erfgoed en koppeling van de geschiedenis aan actuele thema's als verdraagzaamheid
	Een permanente publieksrouting tussen het museum en de Broederschapskapel in de Sint-Jan, die bij culturele evenementen extra luister wordt bijgezet door activiteiten in de kathedraal en het museum
Bij gelegenheid een Zwanenbroederslezing, waarin bekende sprekers aan het woord komen met onderwerpen op spiritueel, cultureel, filosofisch en sociaal-maatschappelijk terrein	De Zwanenbroederslezing een jaarlijks regulier karakter geven en toegankelijk maken voor een breed publiek
	De Bossche concerten van Cappella Pratenis voorzien van een rondleiding door het museum met focus op de koorboeken in de Griffierskamer

De Cappella Pratenis tijdens een van hun uitvoeringen

Doelstelling

Streven van de herinrichting van Museum Het Zwanenbroedershuis is:

- Om beter aan te sluiten op de behoeften van het reguliere publiek door de collectie van het museum en de geschiedenis en identiteit van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap op een logische, interactieve en multi-zintuigelijke wijze toegankelijk te maken voor de bezoekers.
- Een platform te bieden waar publiek in gesprek kan gaan over en kan reflecteren op hedendaagse maatschappelijk relevante vraagstukken, zoals verdraagzaamheid en compassie, in lijn met de spirituele zingeving waar de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap van oudsher naar zoekt.

Doelgroepen en publieksbereik

Met de herinrichting streeft de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap ernaar onderstaande bezoekers van Museum Het Zwanenbroedershuis meer op maat te bedienen:

- Geïnteresseerden in oude kunst en architectuur
- Geïnteresseerden in de Bossche geschiedenis
- Geïnteresseerden in religieuze en kerkelijke geschiedenis
- Geïnteresseerden in de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap

De Broederschap ambieert om in de behoefte te voorzien van onderstaande nieuwe doelgroepen:

- Geïnteresseerden in spiritualiteit (verdraagzaamheid en compassie)
- Geïnteresseerden in polyfone muziek uit de 15^e en 16^e eeuw

De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap verwacht met de herinrichting en de nieuwe programmering haar publieksbereik met 50% te vergroten.

Communicatiestrategie

De communicatie rondom de herinrichting wordt uitgezet in samenwerking met:

- De Sint-Janskathedraal
- Cappella Pratensis
- De Kring Vrienden van 's Hertogenbosch
- De VVV Noordoost-Brabant

De Broederschap levert persmateriaal aan dat verspreid wordt via de eigen website en de communicatiekanalen van de samenwerkingspartners, zoals agenda's, nieuwsbrieven en socials.

Uiteraard organiseert de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap een feestelijke opening, waarvoor het de lokale en regionale media uitnodigt en informeert met een perskit.

Organisatie en samenwerkingspartners

Omdat de uitvoering van de herinrichting de capaciteit van de Broederschap als kleine vrijwilligersorganisatie te boven gaat, gaat zij samenwerkingen aan om het traject te doorlopen met onderstaande partners:

- Alamire Foundation (inhoudelijk adviseur)
- Erfgoed Brabant (inhoudelijk adviseur)
- Het Noordbrabants Museum (inhoudelijk adviseur)
- De VVV Noordoost Brabant (communicatie)
- De Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch (communicatie en rondleidingen)
- De Sint-Janskathedraal (communicatie en ontwikkeling randprogrammering)
- Cappella Pratensis (inhoudelijk adviseur koorboeken/zang, communicatie en ontwikkeling randprogrammering)
- CultureClick (projectleiding en conceptontwikkeling)

Tijdspad

De Broederschap verwacht de herinrichting volgens de volgende planning uit voeren, met de aantekening dat het traject niet eerder start dan dat de begroting gedekt is:

Fondsenwerving:	April t/m september 2023
Conceptontwikkeling:	Oktober 2023 t/m januari 2024
Ontwerpfase:	Februari t/m mei 2024
Bouwfase:	Juni t/m september 2024
Evaluatie:	Oktober 2024

Tussen elke planningsfase bouwt de Broederschap een go/no go moment in omdat zij als kleine vrijwilligersorganisatie geen financiële risico's kan nemen.

Evaluatie

Voorafgaand en na afronding van de herinrichting evalueert de beheerder van Museum Het Zwanenbroedershuis, in samenwerking met de Museumcommissie, de kwaliteit van de rondleiding en de vaste tentoonstelling met behulp van een vragenlijst aan de bezoekers. Uiteraard worden de punten die bezoekers ter verbetering aandragen opgepakt. De beheerder evalueert het publieksbereik eveneens in samenwerking met de Museumcommissie en de communicatie partners.

Contactpersoon

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Museumcommissie, Frank Heerkens Thijssen, via frankheerkenstijssen@zjht.nl en 06-13553153.

MUSEUM HET ZWANENBROEDERSHUIS
PROJECTPLAN HERINRICHTING

Bijlagen

Begroting en dekkingsplan Herinrichting Museum Het Zwanenbroedershuis

Beleidsplan 2020-2024 Illustre Lieve Vrouwe Broederschap

Herinrichtingsvisie Museum Het Zwanenbroedershuis

Plattegrond Museum Het Zwanenbroedershuis

BEGROTING EN DEKKINGSPLAN HERINRICHTING MUSEUM HET ZWANENBROEDERSHUIS

BEGROTING

Organisatie en conceptontwikkeling	€ 52.560
Research en collectiebeheer	€ 10.000
Projectleiding en conceptontwikkeling	€ 42.560
Tentoonstellingsklaar opleveren gebouw	€ 20.000
Verwijderen verouderde inrichting	€ 2.500
Verwijderen schouw	€ 10.000
Opslag collectie	€ 5.000
Retour bruiklenen	€ 2.500
Ontwerp en bouw	€ 187.500
Griffierskamer	€ 75.000
Museumkamer	€ 75.000
Overige tentoonstellingsruimten	€ 37.500
Publieksprogrammering	€ 12.500
Training Vrienden Kring 's Hertogenbosch	€ 5.000
Looproute museum - Sint-Jan	€ 5.000
Zwanenbroederslezingen	€ 2.500
Communicatie	€ 10.000
Media	
Opening	
Evaluatie en nazorg	€ 7.500
Onvoorzien	€ 29.940
TOTAAL	€ 320.000

DEKKINGSPLAN

Eigen bijdrage	€ 25.000
Subsidiënten	€ 295.000
	€ 50.000
	€ 50.000
	€ 50.000
	€ 50.000
	€ 50.000
	€ 10.000
	€ 10.000
	€ 10.000
	€ 10.000
	€ 10.000
	€ 5.000
TOTAAL	€ 320.000

Toelichting:

Deze begroting is gebaseerd op offertes van projectleiders en adviesprijzen van ontwerpers en bouwbedrijven (tussen €1.000,- en €3000,- per vierkante meter afhankelijk van de mate van toepassing van audiovisuele toepassingen en geklimatiseerde vitrines).

De post onvoorzien van ongeveer 10% is opgenomen omdat de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap als vrijwilligersorganisatie niet bij machte is financiële tegenvallers uit eigen middelen op te vangen.